

Mirjana Matijević Sokol, *Studia epigraphica selecta: Rasprave i prinosi iz hrvatske srednjovjekovne epigrafije*, Split: Književni krug, 2023., 264. str.

Zadnje izdanje studioznog niza pod nazivom *Studia* autorice, prof. emer. dr. sc. Mirjane Matijević Sokol, objavljeno je 2023. godine u Splitu od izdavača *Književni krug*. Naslov ovih rasprava, članaka i prinosa hrvatske srednjovjekovne epigrafije je „*Studia epigraphica selecta*“ te se za razliku od prvih dviju knjiga *Studia-e* (obrađuju hrvatsku srednjovjekovnu diplomatiku i pismenost), veća se pažnja daje epigrafskoj građi na latinskom jeziku čime Matijević Sokol na eruditski način izlazi iz okvira same povijesne znanosti i metodologije te se upušta u raspravu s arheolozima i povjesničarima umjetnosti, elokventno i argumentirano braneći svoje teze te postavljajući nova historiografska pitanja. Iako je autorica dominantno stručna u pitanju latinske pismenosti, čemu je i posvetila svoj znanstveni rad, ovim radom zaokružila je svoj opus i doprinos hrvatskoj medievistici i historiografiji.

Knjiga je podijeljena na 14 cjelina uz prijevod sažetaka na engleski jezik te na kraju sadržava popis kratica, izvora, literature, bibliografske bilješke o tekstovima, kazalo osobnih imena i kazalo geografskih pojmova što uvelike olakšava korištenje i čitanje ovog kompleksnog izdanja čini „pitkijim“. Uz navedeno, rad je bogat i slikovnim priložima koji upotpunjuju rasprave autorice.

Nakon predgovora same autorice uslijedila je prva cjelina knjige naslovljena „Epigrafija kao pomoćna povijesna znanost s pregledom istraživanja latinskih epigrafskih spomenika u Hrvatskoj“ (str. 9–14). Cjelina je sastavljena od četiriju poglavlja koji sintetizirajućim karakterom daju uvodni pregled epigrafske baštine: „Epigrafija i arheologija“ (str. 10), „Epigrafija i povijest“ (str. 10), „Pregled istraživanja latinskih epigrafskih spomenika u Hrvatskoj“ (Str. 10–14) i „Post scriptum“ (str. 14).

U sljedećoj cjelini „Epigrafičar Ivan Kukuljević Sakcinski“ (str. 15–20) Matijević Sokol odaje „in honorem“ bogatoj djelatnosti Ivana Kukuljevića Sakcinskog kao svojevrsnog nestora i pionira hrvatske epigrafije, ipak ističući i manjkavost njegova rada zbog nedostatka odgovarajuće izobrazbe pri čemu mu, s obzirom na okolnosti djelovanja, autorica to ne zamjera.

Treća cjelina, koja se u svojoj srži bavi pitanjem epigrafske latinske pismenosti, naslovljena je „Latinski natpisi ranoga srednjega vijeka“ (str. 21–42). Ona je podijeljena na poglavlja; „Vladarski natpisi“ (str. 22–31), „Natpisi dostojanstvenika, svećenika i majstora“ (str. 31–38), „U osvit novog doba“ (str. 38–39) i „Čimbenici pojave epigrafičke baštine“ (str. 39–42). U njima se uz neizostavne transkripcije i objašnjenje daje i konkluzija te naglašava važnost epigrafičke baštine ranoga srednjeg vijeka.

„Epigrafija razvijenog i kasnog srednjega vijeka“ (str. 43–79) naziv je sljedeće cjeline knjige, a nakon uvodnog segmenta podijeljena je na „Romanička epigrafija“ (str. 44–50), „Trogirski kulturni krug XIII./XIV. Stoljeća“ (str. 50–54), „Od romanike do renesanse“ (str. 54–61), „Povijesno sjećanje na kralja Zvonimira u epigrafiji“ (str. 61–62), „Natpisi na zvonima, namještaju, posuđu...“ (str. 62–66), „Potpisi znamenitih majstora“ (str. 66–67), „Od gotike prema baroku – renesansna epigrafija“ (str. 67–72), „Renesansni epigrafi primorskih krajeva“ (str. 72–76) i „Ekskurs“ (str. 76–79). U navedenim poglavljima profesorica Matijević Sokol donosi sistematski pregled hrvatske epigrafije od razdoblja romanike preko renesanse do baroka pa čak i izlazi iz vremenskog okvira uvrštavajući i epitaf Sigismunda Ratkaja iz prve polovice XVIII. st. Nakon svakog epigrafa uslijedila je transkripcija, prijevod i zatim objašnjenje.

U idućoj cjelini odaje se počast i arheologu Duji Rendić-Miočeviću, a naslovljena je „Od epitafa svećenika Ivana do epitafa kraljice Jelene“ (str. 81–95). Unutar poglavlja sustavno se obrađuju sarkofag opatice Ivane na Manastirinama u Solinu, sarkofag iz Vallture kod Galižane, sarkofag sv. Anastazije u zadarskoj katedrali, epitaf svećenika Jurja iz Zadra, sarkofag Ivana Ravenjanića, epitaf splitskoga nadbiskupa Ivana Tvrdakova te epitaf nadbiskupa Martina koji se povremeno uspoređuju s epitafom kraljice Jelene.

Šesta cjelina naslovljena je „Krsni zdenac Hrvata. Paleografsko-epigrafska raščlamba natpisa s krstionice kneza Višeslava“ (str. 97–126). U njemu autorica kroz poglavlja „Uvod“ (str. 97–100), „Paleografsko-epigrafska raščlamba natpisa“ (str. 100–114), „Kontekstualizacija krstionice i natpisa s hrvatskim korpusom ranosrednjovjekovnih spomenika“ (str. 114–119) i „Umjesto zaključka“ (str. 119–126) daje svoj doprinos vječno spornom pitanju krstionice kneza Višeslava. U ovom se segmentu Matijević Sokol strogo opredijelila kao protivnik argumentacije Nikole Jakšića te je na izrazito argumentiran način opovrgnula njegove teze.

Svoje neslaganje i polemiku s N. Jakšićem profesorica Matijević Sokol nadogradila je u sljedećoj cjelini naslova „Još jednom o krstionici kneza Višeslava“ (str. 127–138). Poglavlja unutar cjeline su „Jakšić i paleografija“ (str. 129–131), „Jakšić i pisani dokumenti“ (str. 131–132), „Jakšić i ‘krunski’ dokaz“ (str. 133), „Jakšić i kontekstualizacija Višeslavove krstionice“ (str. 133–134), „Jakšić i recepcija njegovih teza“ (str. 135–136), „Jakšić – Uglešić“ (str. 136–138). Naslovi poglavlja su sami po sebi prilično deskriptivni te daju odgovor autorice na kontrateze Nikole Jakšića iznesene u knjizi „Klesarstvo u službi evangelizacije“ (2015.).

Naslov iduće cjeline glasi „Natpisi kneza Branimira“ (str. 139–152) te sadrži poglavlja „Natpis iz Muća Gornjega“ (str. 142–145), „Natpis iz Nina“ (str. 146), „Natpis iz Šopota kod Benkovca“ (str. 147), „Natpis iz Ždrapnja kod Skradina“ (str. 148), „Natpis iz Otrisa kod Bribira“ (str. 149–152). Autorica je navedene epigrafe detaljno analizirala te ih usporedila s ostalim povijesnim pisanim vrelima Branimirova vremena dajući svoj obol i ekspertizu u prosudbi bogate ostavštine kneza Branimira.

O spomeniku neprocjenjive važnosti, natpisu kneza Muncimira, na fragmentima oltarne pregrade u crkvi sv. Luke na Uzdojlu profesorica Matijević Sokol piše u „Natpis kneza Muncimira u kontekstu ranosrednjovjekovne epigrafije“ (str. 153–160). Autorica objašnjava i potvrđuje tezu da prije imena vladara stoji titula *princeps* te uvrštava ovaj natpis na posebno mjesto u latiničkom epigrafskom korpusu i zbog načina datiranja.

Iduća cjelina, točnije rečeno članak, naslova „Quedam Helena regina“ (str. 161–174) napisan je u koautorstvu s Vladimirom Sokolom koji je objavljen u *Vjesniku Arheološkog muzeja u Zagrebu*. Rad donosi cjeloviti pregled historioografskih i arheoloških spoznaja o kraljici Jeleni (Heleni), supruzi kralja Mihaela (Krešimir II.) i majci kralja Stjepana (Držislava), te analizira nadgrobni natpis pritom uspoređujući svoja zapažanja s onima Tome Arhidakona.

U prilog obljetnice Branka Fučića napisana je cjelina „Latinska epigrafija otoka Krka od IX. do XII. stoljeća“ (str. 175–191) koja sadrži poglavlja „Predromanička epigrafska baština otoka Krka“ (str. 176–179), „Romanički natpisi XII. st. u gradu Krka“ (str. 179–181), „Novootkriveni natpis iz Krka“ (str. 181–184), „Natpis biskupa Ivana u kontekstu srednjovjekovne epigrafske baštine“ (str. 184–191). U ovome je segmentu najzanimljivija restitucija autorice epigrafa koji je objavio R. Starac iz franjevačkog samostana. Matijević Sokol

daje i komparativnu analizu te u analogijama krčkog natpisa uspoređuje i druge epigrafske spomenike s onima na otoku Krku.

Pretposljednji tekst posvećen je autoričinu suradniku i dugogodišnjem prijatelju Anti Rendić-Miočeviću, a naslovljen je „O datiranju epigrafičkih spomenika iz hrvatskog ranog srednjeg vijeka“ (str. 193–202). Rad doprinosi raskrinkavanju kompleksnog mozaika sustava datiranja u srednjem vijeku te spoznaji o kulturnoj pripadnosti hrvatskog ranog srednjeg vijeka. Na plastičan način donosi i primjer kronograma koji se služio kao vid datiranja.

„Zaključna razmatranja“ (str. 203–206) posljednja je etapa knjige autorice Matijević Sokol. Ona je donijela neke opće značajke latinske epigrafičke ostavštine u Hrvatskoj te pozvala na daljnje sustavno istraživanje i evidentiranje kulturnog blaga Hrvatske. Na kraju knjige donose se i sažetci na engleskom jeziku „*Studia epigraphica selecta*“ (str. 207–217) te potom „Kratice“ (str. 219), „Izvori“ (str. 219–221), „Literatura“ (str. 222–246), „Online izvori“ (str. 246), „Neke odabrane epigrafske kratice“ (str. 247–248), „Popis slikovnih priloga“ (str. 249–250), „Bibliografska bilješka o tekstovima objavljenima u ovoj knjizi“ (str. 251–252), „Kazalo osobnih imena“ (str. 253–257) i „Kazalo geografskih pojmova“ (str. 258–260).

Knjiga autorice Mirjane Matijević Sokol rezultat je njenog sustavnog i revnog istraživanja tema hrvatske srednjovjekovne povijesti unutar kojih je na decidan i argumentiran način obrazložila svoje teze i svoje viđenje spornih fenomena hrvatskog srednjovjekovlja. Kao treća u nizu knjiga *Studia*, ovoga puta baveći se epigrafičkim latinskim natpisima, obogaćuje opus profesorice Matijević Sokol te dokazuje njezinu umješnost, jezgrovitost i autoritet u bavljenju latinističkom pismenošću u Hrvatskoj. Ovo djelo može poslužiti kao inspiracija znanstvenicima, ali i laicima, koji se interesiraju i bave hrvatskim srednjovjekovljem te postavlja putokaz za komparativni pristup bavljenju epigrafičkom latinističkom pismenošću srednjega vijeka na tlu Hrvatske uspoređujući ju s onom u europskom kontekstu.

Alen Moslavac